

СТАНОВИЩЕ

по Конкурса за доцент, с единствен кандидат,
доктор на науките Маргарита Серафимова,
в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата,
научна специалност „Теория и история на културата“, за нуждите на Секция
„Балканите през XV–XIX век“ при ИБЦТ
при БАН

от проф. дфн Румяна Л. Станчева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Маргарита Серафимова е Доктор на науките по теория и история на културата, както и преди това е Доктор по теория и история на литературата. Последователното и системно разширяване на проблематиката ѝ е характерно за научната ѝ работа, както ясно проличава от биографията и от списъка на публикациите ѝ. Научните ѝ разработки са именно в тези две близки помежду им области, които тя съчетава плодотворно. Така в развитието ѝ се очертават няколко зони на интерес: първоначално кандидатката тръгва от проучване на XVIII в. и на особената спойка между един литературен жанр, епистоларния роман, и неговите реални първоизточници, каквито са различните форми на писмото. Така фикционалност и реалност се оказват във вниманието на авторката още в началото на научния ѝ път. Литературната област започва още оттогава да бъде тесен за интереса ѝ, отнасящ се до пораждането на литературния текст, до връзката литература-реалност, до префункционализирането на историческите реалности, когато се превърнат в художествен акт. Още в първия си докторат Маргарита Серафимова осмисля историята на писмото като феномен на културата и на съответната историческа епоха и близостта му до възможността за фикционализиране. Тя обвързва тогава ясно литературата с културните практики на една епоха, в дадения случай с епохата на Просвещението. Отварянето към по-широка културологична проблематика следователно присъства още от началото на научните ѝ занимания.

Теоретичните въпроси на литературата и на културата са важни за Маргарита Серафимова и именно на тези теоретични въпроса тя посвещава работата си във връзка с втория, „голям“ докторат, като търсенията ѝ се фокусират около *Пространството в литературата*. Както личи във вече публикуваната нейна монография, Маргарита Серафимова проучва въпроса за това как местата и пространствата въздействат при създаването и конструирането на смисъл и на художествен текст. Тук теоретичните въпроси са изведени на преден план. Те се отнасят от една страна към съвременното развитие на когнитивните науки, като прехвърлят съвсем логично мост към човешкото

вътрешно мисловно пространство като творческа територия. Тук вече се намесват и модерните представи за човешкото мислене и въображение, което е в състояние да използва *топосите* за реторични процедури; което разграничава реалните места на паметта от художественото въображение; което борави с тях в натрупването на реалности, на споделено въображение, на индивидуално творческа трансформация в художествен текст. Литературните примери идват в подкрепа на теоретичните постановки в този труд, като позволяват символично и семиотично интерпретиране на двете страни в тази симбиоза на историческа реалност и инвенция.

В отделните публикации по близки научни теми (както личи от приложения в документите списък – достатъчно на брой и като общ обем, за да отговорят и на формалните изисквания на закона), Маргарита Серафимова привежда нови аналитични аргументи в защита на тезата си, че творческото мислене, пък и всяко човешко мислене, изпитва необходимост да структурира пространствено мисълта си, по аналогия със света наоколо, което по-късно може, с установените от авторката процедури, да бъде проследено и в художествения текст. (Например, в обозначените с номерация II.7 и в II.8 както и в останалите публикации по тази принципно обширна тема, която се оказва в основните занимания на авторката и нейно ценно попадение). Особено стойностен в теоретичните работи на Серафимова е литературният подбор на текстове. Те не се ограничават в Западния канон. Наистина теориите за литературното пространство са се развили по-пълноценно и задълбочено на Запад и съответно литературните примери, които илюстрират тези теории, принадлежат на Западния канон. Маргарита Серафимова подбира своите примери без ограничения и приобщава българския литературен опит към теоретичния си дискурс. От гледна точка на балканистиката и на сравнителното балканско литературознание, именно това е плодотворният подход. И при това не само като предварителен, съзнателен избор на авторката, но и като реализация. Да осмислиш редом романа *Брулени хълмове* от Емили Бронте, с *Мъртви души* от Гогол, с *Тютюн* от Димитър Димов, с *Бруклински безумства* от Пол Остър, с *Жак Фаталиста и неговият господар* от Дьони Дидро и с много други текстове от различни литератури придава нов смисъл на всяка от включените в сравнението творби. Така сравнителните проучвания, основани на теорията на културата и на теорията на литература придобиват дълбока дълбочина.

Приносните аспекти в публикациите на Маргарита Серафимова се отнасят и до широкото проучване на научните системи, включително на съвременното развитие на точните науки, съотносими към литературата. В текстовете са обхванати и

психологически, философски, реторични, епистемологични аспекти. Такъв тип разширени проучвания са необходими за българската културология, литературознание и хуманитаристика, тъй като изграждат холистична представа за проблематиката. В новите си статии авторката показва, както и в монографиите си, задълбочена информираност в областта на сравнителното литературознание и балканистиката, които са ѝ необходими в научната ѝ среда в Института по балканистика с Център по тракология.

Лично за мен особено интересни са търсенията на Маргарита Серафимова в областта на живописата и литературата. Маргарита Серафимова всъщност проучва, търси примери и систематизира опита на литературата и изкуствата, за да покаже механизмите на мисленето и на въображението, които, така както са разграничени помежду си, всъщност имат обща основа и тясно си взаимодействат. Еднакво показателни за тези търсения на авторката са проучванията ѝ върху интериора като жанр на изобразителното изкуство, реториката на погледа в изобразителното изкуство и в литературата, спомена за нещата и хората, психологическите аспекти в материалния свят, изобразен или описан, цветове и материи, които запазват характерното за дадена епоха, за отделен творец или предават атмосферата на неговото време. Синестезията като стремеж на модерната епоха на литературата и изкуствата е част от изследователските търсения на авторката. Към познавателния и психологическия аспект се прибавят и символичните, антропологични и семиологични значения на цветове и форми, изобразени или разказани. Тези постижения на кандидатката за доцент са част от третата тематична насоченост в работата ѝ. Оценявам ги като плодотворни и новаторски, в контекста на българското литературознание и културология. Особено искам да подчертая, че по тези теми авторката е призната и приета като автор и постоянен сътрудник и в чужбина. Познавам от съвместна моя работа визискателността в Центъра за високи постижения в Университета Клермон-Оверн във Франция, ръководен от авторитетния професор Ален Монтандон, почетен член на Institut universitaire de France (Френския университетски институт). Както личи от публикациите ѝ, Маргарита Серафимова е търсен автор за тематичните литературоведски и културологични сборници на този Център, които са си спечелили безспорен авторитет не само във Франция.

Привлечена от теоретичните и философски измерения на културните явления, д.н. Маргарита Серафимова проучва с особено внимание междинните зони на взаимодействие в областта на културните явления. Не само между литературата и

изобразителното изкуство. Тя повдига и въпроса за способността на литературата и изкуствата да допринасят, да интерпретират, да съхраняват познанието, но и да му придават форма. Авторката обръща внимание върху важни аспекти от взаимодействието на различните мисловни посоки на изучаване, анализ и представяне, които създават общи епистемологични парадигми между науките и художественото мислене и изразяване. Именно сред най-новите ѝ публикации виждаме подобни разработки като „Съдържанието на формите: изкуство и фракталност” и „За ползата от безполезното [знание]. Ерудиция и фикция”. Можем да проследим надграждането в работата на Серафимова в това, че литературата и изкуствата са осмислени и като част от човешкото усилие за точно познание и е потърсена трудно уловимата връзка между художествения свят и научното мислене. Подреждането на света, придаването на системност, на форма, са посоките на мислене, които позволяват на авторката да надникне в подобни сенчести зони на взаимодействие, рядко посочвани експлицитно от учени или от творчески личности, но които тя открива и задълбочено коментира, въвежда в културологичното знание за света и за функционирането на семиозиса. Дори съвременното развитие на точните науки се оказва в изследваните от Серафимова казуси благотворно за осъвременяване на понятийния апарат на литературната теория и за разширяване на представите за строежа на произведението на изкуството.

Маргарита Серафимова е изграден учен в областта на теорията на литературата и теорията на културата, доказано с трудовете ѝ в тези области. Характеризира ги широтата на интересите ѝ, боравенето с няколко европейски литератури и функционирането им на Балканите и на Запад, усета ѝ за историческите процеси, познаването на принципите на различните изкуства, търсенето в полето на съвременните когнитивни науки.

Освен научните публикации на кандидатката по този конкурс, бих отбелязала като много плодотворна дейността ѝ по популяризиране на историята на литературата и на културните процеси в Европа през вековете. Тук взимам за пример книгата ѝ, посветена на Ренесанса, като помагало за учениците. Малцина са призвани да довеждат научните си проучвания до широка публика и да училищна аудитория. Днес все по-често ставаме свидетели как дори точните науки се стремят да станат разбираеми за по-широк кръг от публиката, която не е специализирана. У нас има нужда и от популяризиране на науките за литературата и за изкуствата, за културните епохи.

Д.н. Маргарита Серафимова е позната в средите на литераторите, балканистите и културолозите с дейността си като член на редица научни асоциации, участник в

конференциите им и в публикуваните от тях сборници, което е показано в списъка с публикациите ѝ.

Специализациите на Маргарита Серафимова в Швейцария, отличното владение на френски език са от безспорна полза на Института по балканистика.

В работата си като редактор на сп. *Etudes balkaniques* д.н. Маргарита Серафимова влага необходимата за тази дейност широка култура и научна компетентност, владение на чужди езици, усет за редакторска работа, нещо което може ясно да се проследи в публикуваните под нейна редакция броеве през последните години. С включването си в работата на Секция „Балканите през XV–XIX век“ при ИБЦТ при БАН тя ще разшири обхвата на научната си работа и компетентността си в областта на Балканистиката.

Бих искала накрая да подчертая именно връзката на д. н. Маргарита Серафимова с Балканистиката. Тази широка научна област се нуждае както от вглеждане в конкретните детайли на исторически, литературни, езикови и културни явления, така и от познаване на общите тенденции, които характеризират Балканите като част от общоевропейските тенденции през вековете. Като концентрира вниманието си към важни и актуални теми, епистемологични полета и терминологични обстоятелства, Маргарита Серафимова чертае една концептуална рамка за вписване на балканските художествени явления в по-цялостния културен и исторически диалог на Балканите с европейските тенденции. Присъединяването на подобен високо ерудиран учен като доцент в ИБЦТ при БАН ще позволи разработване на компаративни теми, които обхващат водещите явления в европейските ранно-модернизационни, просвещенски, включително и до съвременните процеси.

На основание на отличните ми впечатления, изразени дотук, убедено гласувам със „за“ и приканвам научното жури да предложи на уважаемите членове на НС на ИБЦТ да изберат д.н. Маргарита Серафимова за академичната длъжност „доцент“ по направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Теория и история на културата).

София, 20 юни 2018 г.

Подпис:

Проф. дфн Румяна Л. Станчева